

УДК 94:7(476)«1918/1939»

В. У. Коваль

Беларускі дзяржаўны тэхналагічны ўніверсітэт

**МУЗЫЧНАЕ І ТЭАТРАЛЬНАЕ МАСТАЦТВА БЕЛАРУСКАЙ ДЫЯСПАРЫ
(1918–1939)**

Дадзены артыкул прысвечаны гістарычнаму даследаванню працэсаў фарміравання і развіцця музычнага і тэатральнага мастацтва беларускай дыяспары з 1918 па 1939 г. Матэрыял прадстаўляе тэатральнае жыццё беларускіх эмігрантаў як неад'емную частку нацыянальнай культуры ў кантэксце сусветнага культурнага развіцця. Беларускія тэатры ў Латвіі, Літве, Чэхаславакіі і Аргенціне станавіліся важным механізмам для дэманстрацыі нацыянальнай культуры ў агульнасусветным маштабе.

Асабліва ўвага нададзена аналізу супрацоўніцтва паміж беларускімі і ўкраінскімі эмігрантамі ў Чэхаславакіі і Канадзе. Культурная дзейнасць беларускіх эмігрантаў была важным фактарам іх адаптацыі да новых умоў жыцця. Аўтар артыкула прыходзіць да высновы, што культурнае жыццё замежных беларусаў мела важную ролю для дзейнасці дыяспары ў міжваенны перыяд. Матэрыял можа быць запатрабаваны не толькі сучаснымі гісторыкамі, але і спецыялістамі ў галіне мастацтва, музыкі і тэатра.

Ключавыя словы: беларуская дыяспара, беларуская эміграцыя, нацыянальная традыцыя, культура, тэатр, музыка, супрацоўніцтва.

V. U. Koval

Belarusian State Technological University

MUSICAL AND THEATRICAL ART OF BELARUSIAN DIASPORA (1918–1939)

The article is devoted to the historical study of the formation and development of the musical and theatrical art of Belarusian diaspora from 1918 till 1939. It presents the theater of Belarusian emigrants as a part of the national culture in the context of the world cultural development. Belarusian theaters in Latvia, Lithuania, Czechoslovakia and Argentina have become an important mechanism for the representation of national culture on the general world scale.

Particular attention is paid to the analysis of cooperation between Belarusian and Ukrainian emigrants in Czechoslovakia and Canada. The cultural activities of Belarusian emigrants' were the important factors for their adaptation to the new conditions of the life. The author concludes about an important role of the cultural life among the foreign Belarusians during the inter-war period. The material may be useful not only for contemporary historians, but also for authorities of art, music and theater.

Key words: Belarusian diaspora, Belarusian emigration, national tradition, culture, theater, music, cooperation.

Уводзіны. Музычнае і тэатральнае мастацтва беларускай дыяспары – адна з яркіх тэм гісторыі развіцця культурнай самабытнасці замежжа. Супольныя міжнародныя праекты эмігрантаў сведчаць пра актыўны міжкультурны дыялог у перыяд станаўлення і развіцця беларускай дыяспары. Факты стварэння тэатральных беларускамоўных цэнтраў дэманструюць патрэбу прадстаўнікоў міжваеннай эміграцыйнай хвалі ў захаванні нацыянальнай ідэнтычнасці на прасторы іншакультурнай супольнасці.

Асноўная частка. Сярод еўрапейскіх культурных асяродкаў замежжа вылучаюцца Латвія і Чэхаславакія, дзе на пачатку 1920-х гадоў асабліва плённа развівалася адукацыя, выдавецкая справа, музычнае і тэатральнае жыццё беларускай эміграцыі. Адметнай рысай дзейнасці беларусаў у Латвіі і Чэхаславакіі стала актыўнасць там прадстаўнікоў палітычнай беларускай эміграцыі.

Самым яркім тэатральным асяродкам беларускага замежжа ў міжваенны перыяд стала Латвія, дзе захапленне драматычным мастацтвам мела масавы характар, а глядачамі паставак станавіліся фактычна ўсе сацыяльныя слаі грамадства. З 1921 г. у Латвіі актыўна пачалі стварацца вандроўныя беларускія трупы, дзе акцёрамі станавіліся вучні і настаўнікі беларускіх школ і гімназій, звычайныя сяляне і працоўныя. У пачатку 1920-х гадоў аматарскія тэатры з'явіліся не толькі ў Рызе і Дзвінску, але і ў розных латышскіх вёсках, дзе кампактна пражывала беларускае насельніцтва. У 1921 г. у Дзвінску быў арганізаваны першы Беларускі драматычны гурток пры таварыстве “Бацькаўшчына”. Традыцыі і творчыя напрацоўкі гуртка былі выкарыстаны пры арганізацыі аматарскай трупы беларускай гімназіі ў Дзвінску.

Найбольш вядомай і прэстыжнай беларускай сярэдняй навучальнай установай у Латвіі стала дзяржаўная гімназія ў Дзвінску. Драматычны гурток установы ўзначальвала Паўліна Мядзёлка, якая з 1922 г. працавала там настаўніцай. Віленская прэса неаднойчы падкрэслівала педагогічныя здольнасці Паўліны Мядзёлкі, яе акцёрскі талент і самабытную манеру выканання беларускіх песень.

Рэпертуар беларускага тэатра Дзвінскай дзяржаўнай гімназіі быў дастаткова багаты. Трупавіла не толькі беларускія п'есы, але і драматычныя творы замежных аўтараў, якія выкладчыкі ўстановы перакладалі на беларускую мову. Сярод пастановак аматарскага тэатра гімназіі ў Дзвінску варта адзначыць п'есы "Паўлінка" Я. Купалы, "Хам" Э. Ажэшкі, "Птушка шчасця" Ф. Аляхновіча і г. д. Настаўнікі гімназіі разам са сваімі вучнямі выкарыстоўвалі ў пастаноўках розныя жанры: камедыі, драмы, аперэты і г. д.

Часам на сцэне гімназіі адбывалася святкаванне важных для беларускага грамадства юбілейных дат і падзей. Напрыклад, у 1925 г. настаўнікі разам са сваімі вучнямі зрабілі спецыяльную праграму ў гонар беларускага першадрука Францыска Скарыны, урачыста адзначаючы разам 400-годдзе друкаванага слова [1]. У юбілейнай праграме выступалі таксама артысты трупы і ўдзельнікі тэатральнага гуртка.

Асаблівацю беларускага тэатра гімназіі ў Дзвінску стаў выдатны хор з ліку настаўнікаў і вучняў, які рабіў уражанне не толькі на звычайных гледачоў, але і на прафесійных тэатральных крытыкаў. Сярод салістак хора таксама неабходна адзначыць талент Паўліны Мядзёлкі. "Не пагаснуць зоркі ў небе" – запявае П. Мядзёлка і ўсе, як адзін, зліваюць свае галасы ў агульны магутны хор" [2], – пісала беларуская прэса пра прэм'еру п'есы "Батлейка" і "Шчаслівы чырвонец", пастаўленых настаўнікам В. Пігулеўскім 1 студзеня 1924 г. у вялікай зале гімназіі.

Развіццё хору пры тэатры паступова дазволіла яму стварыць асобныя праграмы і выступы з цэлымі канцэртамі. "Хор складаецца з 35 асоб і мае ў сваім рэпертуары больш за 50 песень на 4 галасы – пераважна народных, ды і кампазіцыі Рыгоўскага, Тэраўскага, Шымкуса, Манюшкі і інш., а да таго 20 песень солёвых і дуэтаў Глінкі, Чайковскага, Грччанінава, Манюшкі і др." [3], – пісалася ў віленскай газеце "Беларуская доля".

Люцынская беларуская гімназія была адчынена адначасова з Дзвінскай, пачала сваю працу з 1922/1923 навучальнага года. Гімназія мела ўласны тэатральны гурток, свой аматарскі тэатр і хор. Рэжысёрам навучальнай установы і кіраўніком тэатральнага гуртка стаў настаўнік гімназіі С. Казека.

Першы поспех аматарскага тэатра звязаны з пастаноўкамі п'ес "У Кавальскай Хаце" і "Пінская Шляхта", прэм'ера якіх адбылася 8 снежня 1923 г. [4] на сцэне гімназіі. Літаратурны густ рэжысёра і педагогаў Люцынскай гімназіі дэманструюць пастаноўкі класікаў беларускай літаратуры, такіх як В. Дунін-Марцінкевіч. Настаўнік С. Казека сапраўды адбіраў лепшыя беларускія п'есы для сваіх спектакляў у той складаны перыяд, калі толькі пачынаўся працэс станаўлення нацыянальнай драматургіі.

Згодна з творчай задумай педагогаў гімназіі, ролі ў спектаклях выконвалі самі вучні. Міжваенная беларускамоўная прэса адзначала п'есу "Ганэле", удала пастаўленую на беларускай вечарыне ў Люцыне ў 1925 г. [5]. Пospех спектакляў аматарскага тэатра гімназіі можна патлумачыць шчырым і неспрэдным жаданнем маленькіх акцёраў уразіць сваіх гледачоў.

У 1930-я гады сваімі педагогічнымі і творчымі пошукамі вызначаецца калектыў выкладчыкаў Рыжскай беларускай гімназіі. Прэса апублікавала станоўчыя рэцэнзіі на творчую вечарыну 29 кастрычніка 1932 г., якая была праведзена ў гімназіі з нагоды 50-годдзя Янкі Купалы і Якуба Коласа [6]. На юбілей паэтаў гучалі іх творы, вучні разам з выкладчыкамі і бацькамі спявалі беларускія песні, з урачыстай прадмовы выступіў дырэктар гімназіі А. Родзька. Ватра адзначыць, што юбілей беларускіх класікаў урачыста і шырока адзначалі ўсе асноўныя культурныя цэнтры Латвіі, у тым ліку і беларускія навучальныя ўстановы.

Асаблівацю тэатральнай дзейнасці беларусаў у Латвіі стала стварэнне аматарскіх сялянскіх вандроўных труп. Самым вядомым стаў аматарскі тэатр вёскі Шнёкава Прыдруйскай гміны, пра які пазітыўныя рэцэнзіі рэгулярна публікавала віленская прэса. "Артыстамі-аматарамі Шнёкаўскай трупы на новы год рабілася бясплатная вечарына, на якой было шмат гасцей. Прайшла дужа добра" [7], – пісала беларускамоўная газета "Змаганьне". Свабодны ўваход на пастаноўкі дазваляў даліку публіцы далучаць нават небагатых сялян, а рэпертуар выклікаў зацікаўленасць асоб рознага ўзросту і статусу. Кіраўніком аматарскага тэатра стаў вясковы настаўнік Мікола Талерка, таму ў спектаклях у якасці акцёраў прымалі актыўны ўдзел вучні Шнёкаўскай школы.

Тэатральнае жыццё беларусаў у Латвіі стала самым насычаным у параўнанні з іншымі асяродкамі беларускай дыяспары. У 1927 г. было створана Беларускае тэатральнае таварыства ў Латвіі, а ў 1928 г. па ініцыятыве таварыства быў адчынены Рыжскі беларускі народны тэатр. Тэатральнае таварыства аб'ядноўвала аматарскія беларускія тэатры і дзіця-

чыя тэатральныя трупы гімназій у Латвіі, праводзіла беларускія вечарыны, ладзіла юбілей і творчыя сустрэчы.

Адкрыццё тэатра ў Рызе мела прынцыповае значэнне для кансалідацыі беларускай дыяспары. Эмігранцкі часопіс “Беларуская школа ў Латвіі” падкрэсліваў: “У дзень аткрыцця Беларускага Народнага Тэатру ў Рызе, 24 сакавіка г. г., пастаўлена была вядомая п’еса Янкі Купалы “Паўлінка”. П’еса прайшла з добрым поспехам: яна цёпла спаткана латвійскай прэсай, якая апрача рэцэнзіяў зьмясціла яшчэ і фатаграфіі артыстаў і асобныя сцэны” [8]. Першым рэжысёрам Рыжскага беларускага тэатра стаў артыст Латышкага нацыянальнага тэатра Ян Шабэрт, які вучыўся тэатральнаму мастацтву ў знакамітага К. С. Станіслаўскага. Вядома, што рэжысёры тэатра хутка мяняліся па прычыне матэрыяльных цяжкасцей трупы. Рыжскі беларускі народны тэатр рэгулярна сутыкаўся з праблемай недахопу грошай, што негатыўна ўплывала на творчыя пошукі рэжысёраў.

Матэрыялы міжваеннай эмігранцкай прэсы дазваляюць адсачыць развіццё Беларускага тэатральнага таварыства ў Латвіі. Вядома, што 9 красавіка 1932 г. у Рызе адбылося ўрачыстае святкаванне 5-гадовага юбілею арганізацыі, на якім выступалі артысты Рыжскага беларускага народнага тэатра са спектаклем “Змагары за ідэю” І. Тагабочнага [9]. Кіраўніцтва таварыства знаходзілася ў Рызе, але арганізацыя мела свае аддзелы ў іншых гарадах краіны. Сярод рэгіянальных тэатраў асаблівай папулярнасцю вызначаўся Дзвінскі беларускі народны тэатр, які адносіўся да Дзвінскага аддзела Беларускага тэатральнага таварыства ў Латвіі.

Такім чынам, Латвія стала важным палітычным і культурным цэнтрам для беларускай дыяспары ў пачатку міжваеннага перыяду, аднак ужо ў 1930-я гг. найбольш актыўныя палітычныя дзеячы выязджаюць з краіны ў пошуках лепшых умоў жыцця і працы, па гэтай прычыне заціхае і тэатральнае жыццё.

Менавіта 1930-я гады сталі часам развіцця музычнага і тэатральнага мастацтва ў Літве, што тлумачыцца спрыяльнымі палітычнымі ўмовамі для культурных працэсаў у вызначаным эмігранцкім асяродку. З 1932 г. пачало дзейнічаць Беларускае культурна-асветнае таварыства ў Літве. Беларускія эмігранты мэтанакіравана арганізавалі нацыянальнае таварыства ў Коўна, каб праз культурную дзейнасць кансалідаваць прадстаўнікоў дыяспары. У тым жа 1932 г. Беларускае культурна-асветнае таварыства ў Літве адчыніла ў Коўна свой клуб, які меў назву “Беларуская хатка”.

Пастановаўкі драматычнага гуртка пачаліся таксама з 1932 г. Найбольшы поспех мелі ка-

медзі, рэжысёр Караліна Плескачэўская таксама звярталася ў сваёй творчасці да аднаго з самых папулярных аўтараў у асяродку міжваеннай беларускай эміграцыі – Францішка Аляхновіча. Аматырская трупа спрыяла міжнацыянальным кантактам дыяспары, удзельнічала ў дабрачынных акцыях па збору грошай для беларусаў на Бацькаўшчыне. Напрыклад, 4 лістапада 1933 г. у памяшканні “Беларускай хаткі” адбылася беларуска-ўкраінская вечарына па збору сродкаў для беспрацоўных суайчыннікаў у Другой Рэчы Паспалітай, на якой прайшла прэм’ера спектакля [10]. Эмігранты спрабавалі аб’ядноўваць палітычныя і культурныя мэты ў сваіх мерапрыемствах і акцыях, што можна было яскрава зрабіць у музычным і тэатральным мастацтве.

Яшчэ адным асветніцкім і палітычным праектам у Літве стаў Беларускі народны ўніверсітэт, у рамках якога таксама развівалася сцэнічнае майстэрства. 22 студзеня 1933 г. народны ўніверсітэт быў адчынены ў Коўна таксама ў памяшканні клуба “Беларуская хатка” [11]. Беларускі народны ўніверсітэт дзейнічаў як набор кароткатэрміновых курсаў для беларусаў Літвы, ён не даваў вышэйшай адукацыі. Праект быў разлічаны таксама на беларусаў у сельскай мясцовасці, каб мэтанакіравана развіваць нацыянальную культуру, а сцэнічнае мастацтва магло стаць асновай гэтай працы. “Прадбачаецца ў кожным беларускім раёну працаваць два тыдні, зрабіць тэатральную пастаноўку і перасунуцца далей” [12], – пісалася пра метады асветніцкай працы арганізацыі. Фактычна Беларускі народны ўніверсітэт стаў курсамі для дарослых, таму яго праграма лёгкая аб’ядноўвала тэатральнае мастацтва і заняткі пра сельскую гаспадарку.

Адметны ўклад у творчыя ідэі беларусаў Літвы змэглі ўнесці студэнты. Прыблізна 15 беларускіх студэнтаў з розных факультэтаў Універсітэта Вітаўта Вялікага аб’ядналіся ў гурток пад кіраўніцтвам студэнта Д. Рудзь – Аб’яднанне студэнтаў-беларусаў Універсітэта Вітаўта Вялікага. Актыўная дзейнасць арганізацыі пачалася летам 1933 г., калі аб’яднанне зрабіла вечарыну з прэм’ерай п’есы Я. Башкіра “Гурток”, на мерапрыемстве таксама дэкламаваліся беларускія вершы, а пасля хор выконваў народныя песні [13]. Вечарына мела не толькі культурнае, але і палітычнае значэнне, бо праводзілася з мэтай літоўска-беларускага збліжэння.

Культурныя ўзаемасувязі спрыялі фарміраванню сталых кантактаў з іншымі дыяспарамі, мова і традыцыі якіх былі блізкімі і падобнымі. У міжваенны час беларуская эміграцыя развіла актыўнае і сталае супрацоўніцтва з буйнымі цэнтрамі ўкраінскай дыяспары. Яскравым

прыкладам тэатральных узаемакантактаў з’яўляецца дзейнасць беларускага Музыкальна-драматычнага гуртка ў Чэхаславакіі, створанага ў 1923 г. Прэм’ерай драматычнага гуртка стала апера Ф. Аляхновіча «Птушка шчасця», якую паказалі ў 1924 г. на сцэне тэатра ўкраінскага лагера для эмігрантаў у Йозэфове.

У асяродку беларускай палітычнай эміграцыі ў Празе перыядычна ўзнікала патрэба арганізаваць прафесійны хор з ліку эмігрантаў-беларусаў, каб нацыянальныя песні гучалі на сходах арганізацый, спецыяльных вечарынах і ўрачыстасцях. Пра праблему стварэння прафесійнага акадэмічнага хору пісала газета “Родны край” у 1934 г.: “На жаль, беларускага хору ў Празе няма, дык тамтэйшыя беларусы зварачаюцца да грамадзянства нашага ў Заходняй Беларусі, Латвіі і Літве з заклікам прыслаць туды ў вялікай лічбе сваіх сьпявакоў. Калі ж зрабіць гэтага ня ўдасца (пэўне-ж: на гэта патрэбны вялікі грошы, а ў нас народ пухне ад голаду!), дык беларускія песні згаджаецца пяць украінскі хор!” [14]. Самі эмігранты лічылі, што беларускія і ўкраінскія песні моўна вельмі блізкія, таму іх выкананне ўкраінцамі шчыра захапляла слухачоў.

Прыкладам папулярнага калектыву ў Чэхаславакіі, які супрацоўнічаў з беларускімі эмігрантамі, стаў Украінскі акадэмічны хор. Акадэмічны хор быў створаны ў 1922 г., калектыв адрозніваўся вызначыўся за мяжой не толькі сваімі нацыянальнымі спевамі, але і чудаўным выкананнем “Цыганкі Азы”, пастаноўкамі для сваіх вечарын цэлых оперных партый [15].

Культурнае жыццё беларускага замежжа развівалася не толькі ў краінах Еўропы, яго адметныя рысы можна вылучыць у дзейнасці беларусаў ЗША, Канады, Аргенціны і Бразіліі. Засталіся звесткі пра музычнае і тэатральнае мастацтва ў асяродку беларусаў Аргенціны. У 1936 г. у Буэнас-Айрэсе ўзнікла таварыства “Культура”, якое ладзіла спектаклі на беларускай мове пра жыццё сялянства.

Станаўленне беларускага тэатральнага мастацтва дзяспары ў міжваенны перыяд з’яўляецца лагічнай і заканамернай з’явай. Фарміраванне аматарскіх труп і адкрыццё прафесійных тэатраў стала тыповай карцінай для нацыянальных меншасцей і дзяспар у розных краінах свету. У пэўных эмігранцкіх асяродках, дзе тэатральнае і музычнае мастацтва не аформілася ў папулярныя калектывы і аматарскія трупы, беларусы далучаліся да культурнага жыцця тых дзяспар, мова і ментальнасць якіх здавалася блізкай і зразумелай.

Актыўным культурным жыццём вызначыліся ўкраінцы Канады, да дзейнасці якіх далучаліся таксама беларусы. З 1920 г. у Канадзе дзейнічала Драматычна-харавое таварыства пры Украінскім рабочым доме, а з 1928 па 1934 г. былі спробы стварыць прафесійны ўкраінскі тэатр у горадзе Вінніпег пад кіраўніцтвам Піліпа Астапчука [16]. Беларусы Канады і ЗША жылі і працавалі побач з украінцамі, наведвалі іх канцэрты і вечарыны. Мастацкае слова, акцёрскі талент і мелагучная песня станавіліся сапраўднай тэрапіяй для тых асоб, якія праходзілі складаны перыяд псіхалагічнай адаптацыі за мяжой.

Заклучэнне. Станаўленне беларускага тэатральнага мастацтва ў міжваенны перыяд з’яўляецца сведчаннем працэсу фарміравання дзяспары. Менавіта ў міжваенны час актыўнае развіццё атрымала масавая культура, якая пачынае фарміраваць густы і зацікаўленаці грамадства. Спектаклі і канцэрты беларусаў замежжа не толькі выклікалі шчырае захапленне публікі, а яшчэ выконвалі важную кансалідуючую ролю, спрыялі захаванню нацыянальнай адметнасці ў прымаючым грамадстве. Найбольш выразна культурнае жыццё беларусаў замежжа аформілася ў краінах, дзе сфарміраваліся буйныя палітычныя цэнтры дзяспары – Латвія, Літва, Чэхаславакія, Аргенціна, Канада, ЗША. Мастацтва дазваляла эмігрантам паспяхова развіваць сталыя кантакты з іншымі народамі і дзяспарамі.

Літаратура

1. Treci wyпуск Dźwinskaje Belaruskaje Himnazii // Krynica. 1925. № 32. S. 7.
2. Гуль. Беларусы ў Латвіі // Змаганьне. 1924. № 10. С. 4.
3. Падарожны. Мастацкая праца // Беларуская доля. 1925. № 2. С. 4.
4. Вечарыны Люцынскай Гімназіі // Змаганьне. 1924. № 3. С. 4.
5. Беларуская вечарына ў Люцыне // Беларуская доля. 1925. № 36. С. 4.
6. Адраджэнец К. Сьвяткаваньне 50-тых угодкаў Янкі Купалы і Якуба Коласа ў Рызе // Беларуская школа ў Латвіі. 1932. № 6. С. 230.
7. Гэндаляў. Вясковы тэатр // Змаганьне. 1924. № 5. С. 4.
8. Кастусёнак. Беларускі Народны Тэатр у Рызе // Беларуская школа ў Латвіі. 1928. № 8. С. 122.
9. Тэатрал. Да пяцігодзьдзя Таварыства Беларускага Тэатру ў Латвіі // Беларуская школа ў Латвіі. 1932. № 1. С. 157.
10. Беларуска-ўкраінскае супрацоўніцтва // Родны край. 1933. № 24. С. 6.
11. Беларускі Народны Універсітэт // Родны край. 1933. № 7. С. 6.

12. Гусарэвіч У. Адчыненне Беларускага Народнага Універсітэту ў Літве // Беларуская школа ў Латвіі. 1933. № 2. С. 287.
13. З студэнцкага жыцця // Родны край. 1933. № 16. С. 6.
14. “Іскры Скарыны” // Родны край. 1934. № 3. С. 5.
15. Archiv hlavního města Prahy. F. Spolkový katastr. Sygn. XII/0233.
16. Ревуцький В. З історії українського театру в Канаді // Західньоканадський збірник. 2000. Ч. 4. С. 31.

References

1. Third release of the Belarusian gymnasium in Dvinsk. *Krynitsa* [Source], 1925, no. 32, p. 7 (In Belarusian).
2. Gul. Belarusians in Latvia. *Zmagan'ne* [Struggle], 1924, no. 10, p. 4 (In Belarusian).
3. Passer. Art work. *Belaruskaya dolya* [Belarusian fate], 1925, no. 2, p. 4 (In Belarusian).
4. Gymnasium parties in Lyutin. *Zmagan'ne* [Struggle], 1924, no. 3, p. 4 (In Belarusian).
5. Belarusian party in Lyutin. *Belaruskaya dolya* [Belarusian fate], 1925, no. 36, p. 4 (In Belarusian).
6. Adradzhenets K. Celebration of 50-year anniversary of Janka Kupala and Jakub Kolas in Riga. *Belaruskaya shkola u Latvii* [Belarusian school in Latvia], 1932, no. 6, p. 230 (In Belarusian).
7. Gendalyau. Rural theater. *Zmagan'ne* [Struggle], 1924, no. 5, p. 4 (In Belarusian).
8. Kastusyonak. Belarusian National Theater. *Belaruskaya shkola u Latvii* [Belarusian school in Latvia], 1928, no. 8, p. 122 (In Belarusian).
9. Theatergoer. To the 5 anniversary of Association of Belarusian Theater in Latvia. *Belaruskaya shkola u Latvii* [Belarusian school in Latvia], 1932, no. 1, p. 157 (In Belarusian).
10. Belarusian-Ukrainian cooperation. *Rodny kray* [Native land], 1933, no. 24, p. 6 (In Belarusian).
11. Belarusian Public University. *Rodny kray* [Native land], 1933, no. 7, p. 6 (In Belarusian).
12. Gusarevich U. Opening of Belarusian Public University in Lithuania. *Belaruskaya shkola u Latvii* [Belarusian school in Latvia], 1933, no. 2, p. 287 (In Belarusian).
13. From the student's life. *Rodny kray* [Native land], 1933, no. 16, p. 6 (In Belarusian).
14. “Sparks of Skaryna”. *Rodny kray* [Native land], 1934, no. 3, p. 5 (In Belarusian).
15. Archive of Prague city. F. Spolkový katastr. Sygn. XII/0233 (In Czech).
16. Revutskiy V. From the history of Ukrainian theater in Canada. *Zakhidn'okanad'skiy zbirnyk* [West-Canadian collected articles], 2000, part 4, p. 31 (In Ukrainian).

Інфармацыя пра аўтара

Коваль Вольга Уладзіміраўна – кандыдат гістарычных навук, старшы выкладчык кафедры гісторыі Беларусі і паліталогіі. Беларускі дзяржаўны тэхналагічны ўніверсітэт (220006, г. Мінск, вул. Свядлова, 13а, Рэспубліка Беларусь). E-mail: koval@belstu.by

Information about the author

Koval Volha Uladzimirauna – PhD (History), Senior Lecturer, the Department of History of Belarus and Political Science. Belarusian State Technological University (13a, Sverdlova str., Minsk, Republic of Belarus). E-mail: koval@belstu.by

Пасмыніў 09.03.2016